

Hlasy dvou básníků

Výbor z básní Jurije Darahana
a Oleksy Stefanovyče

Hlasy dvou básníků
Výbor z básní Jurije Darahana a Oleksy Stefanovyče

Hlasy dvou básníků

Výbor z básní Jurije Darahana
a Oleksy Stefanovyče

Praha 2018

Darahan, Jurij

Hlasy dvou básníků : výbor z básní Jurije Darahana a Oleksy Stefanovyče / básně Jurije Darahana z ukrajinského originálu (Sahajdak ...) přeložili Tereza Chlaňová, Matěj Lipavský, básně Oleksy Stefanovyče z ukrajinského originálu (Poety Praz'koji školy: Sribni surmy : antolohija ...) podle překladu Aleny Morávkové přebásnil Václav Daněk ; ilustrace: Matěj Lipavský. – 1. vydání. – Praha : Národní knihovna České republiky – Slovanská knihovna : Česká asociace ukrajínistů, 2018. – 107 stran : ilustrace. – (Publikace Slovanské knihovny ; 84)

Vybráno z: Sahajdak

Vybráno z: Poety Praz'koji školy: Sribni surmy

ISBN 978-80-7050-704-9

821.161.2-1 * (0:82-1) * (082.21)

– ukrajinská poezie

– výběry

821.161 – Východoslovanské literatury [25]

Vydaly Národní knihovna České republiky – Slovanská knihovna

a Česká asociace ukrajínistů

Vydání vzniklo za finanční podpory Ministerstva zahraničních věcí Ukrajiny

© Jurij Darahan, dědicové, 2018

© Oleksa Stefanovyč, dědicové, 2018

Translations © Václav Daněk, Tereza Chlaňová,

Matěj Lipavský, Alena Morávková, 2018

Ilustrace © Matěj Lipavský, 2018

© Národní knihovna České republiky, 2018

ISBN 978-80-7050-704-9

A na Západ, na Západ vzlykají vagóny z chaosu a smrti... (ukrajinští básníci a Praha)

„A na Západ, na Západ vzlykají vagóny z chaosu a smrti...“ Tyto verše, napsané 13. listopadu 1920, vyjadřují zoufalství, které Jevhen Malaňuk, tehdy začínající básník, pociťoval při odchodu ze své vlasti po porážce snah o vytvoření samostatného ukrajinského státu. Obdobnou beznaděj a úzkost zažívaly i tisíce dalších Ukrajinců, kteří na počátku 20. let minulého století odcházeli ze své vlasti na Západ, aby zde hledali nejprve útočiště, posléze i nový domov. Tím se na řadu let stává Praha, jež se vedle Vídně, Paříže, Berlína a Krakova promění ve významné centrum ukrajinského exilu. Díky vstřícnému postoji T. G. Masaryka zde Ukrajinci našli nejen pracovní příležitosti, ale i možnost dalšího vzdělávání. Ministerstvo zahraničních věcí bylo v roce 1921 pověřeno organizací tzv. Ruské pomocné akce, díky níž ruská, ukrajinská a běloruská emigrace mohla čerpat systematickou finanční podporu. Právě pro tuto nebývale štědrá pomoc zůstávají 20. léta zapsána jako období, kdy se mohla realizovat nejen starší intelektuální elita, ale i mladá generace, jež měla možnost získat vzdělání, znemožněné válečnými událostmi.

Nebyly to však jen české vysoké školy, kde měli Ukrajinci možnost studovat. Na podzim roku 1921 přesídlila z Vídně do Prahy nově založená Ukrajinská svobodná univerzita, nabízející studium na dvou fakultách – právnické a filozofické; do prvního ročníku se tehdy zapsala téměř tisícovka studentů. O dva roky později je založen Ukrajinský vysoký pedagogický institut M. Drahomanova, v roce 1925 pak z jeho iniciativy vzniká gymnázium, sídlící v Praze a později v Řevnicích. Paletu ukrajinských

vzdělávacích institucí doplňme Ukrajinským studiem výtvarných umění (Ukrajinskou akademií), založeným na sklonku roku 1923. V této instituci, jež poskytovala vzdělání v oblasti výtvarného i užitého umění a architektury, se hojně vzdělávali i neukrajínští studenti, včetně Čechů. Cenným pozůstatkem činnosti Studia je sbírka ukrajinského výtvarného umění, uchovávaná pražskou Slovanskou knihovnou. Značná část děl je označena signaturami pražského Muzea osvobozenického boje Ukrajiny (založeného v roce 1925), jediné z ukrajinských institucí, jež nebyla financována ze státních dotací.

Emigranty však nehostila jen Praha. Od jara roku 1922 Ukrajinci významně zasáhli i do života lázeňského města Poděbrady, kde v roce 1925 tvořili více než desetinu obyvatel města. Byla zde založena ukrajinská polytechnika – Ukrajinská hospodářská akademie, která zčásti sídlila na poděbradském zámku. Kromě pestré odborné a výukové činnosti kvetl při akademii i spolkový život. Například taneční škola V. Avramenka či baletní škola I. Kostina zde sloužily nejen Ukrajincům, nýbrž široké veřejnosti. Uvádí se, že na poděbradských plesech se kromě tradiční „besedy“ tančil i „hopak“ či „arkan“. Akademický pěvecký sbor vystupoval i na českých slavnostech. Díky kapele banduristů vedené virtuosem V. Jemcem se hra na banduru dokonce stala na čas módní záležitostí. Ukrajinské orchestry se rovněž těšily značné popularitě. Jejich muzikanti mimo jiné doprovázeli v kinech němé filmy. Není tedy pochyb o tom, že jak Praha, tak i Poděbrady žily intenzivním kulturním životem. Kromě četných spolků zde existovala nakladatelství, vydávaly se časopisy apod.

Nejpříznivější podmínky pro ukrajinské emigranty v Československu představovala 20. léta. Na jejich konci v souvislosti

s hospodářskou krizí i s politickou situací začíná být postavení ukrajinské emigrace v Československu problematické a nejisté. Řada emigrantů odchází do Polska, kde jsou příhodnější pracovní příležitosti. Přesto však zůstává česká pomoc ukrajinskému exilu významným počinem a je nesporné, že v té nejkritičtější době pomohla uchovat značný duchovní potenciál starší generace ukrajinských exulantů a nové nastupující generaci nabídla vzdělání.

V každém případě se Praha i Poděbrady postupně staly místem literárního kvasu, prostorem, v němž tvořili a vzájemně se ovlivňovali mimo jiné i ti, kteří se v budoucnu do dějin literatury zapíší pod pojmem „pražská básnická škola“. Přestože je tento pojem na jednu stranu omezující (nevěnovali se zdaleka jen poezii), na druhou stranu nepřesný (nebyli úzce semknutou školou), přece jen jeho vytvoření a „zahnždění“ v dějinách literatury svědčí o tom, že zde existovalo určité silové pole, duchovní a názorová spřízněnost, která se nemusela nutně projevit v konkrétních vztazích mezi jednotlivci, ale krystalizovala prostřednictvím jejich tvorby. Jisté je, že Praha svým způsobem provázala tvorbu několika obdobně smýšlejících autorů, jejichž cesty sem vedly z různých koutů Ukrajiny i z různého rodinného a intelektuálního zázemí.

Nebylo to však pouze intelektuálně inspirativní klima kolem ukrajinských vzdělávacích institucí – Praha sama o sobě, jakožto místo, kde se protínaly kultury (česká, německá, židovská), přispívala k tvůrčí atmosféře. Na některé ukrajinské autory měli značný vliv německojazyční spisovatelé (zvláště R. M. Rilke, jehož někteří z nich překládali – např. J. Malaňuk, L. Mosendz, J. Klen). Překladatelskému zájmu se těšila i česká literatura

(J. Darahan přeložil například úryvky z Máchova *Máje*, O. Stefanovyč překládal A. Sovu nebo O. Březinu), avšak trvalejší tvůrčí kontakty s českými literáty navázali ukrajinští básníci jen zřídka. Výjimkou je J. Malaňuk, který se spřátelil s J. S. Macharem.

Za nejvýraznější osobnost „pražské básnické školy“ bývá již tradičně považován Jevhen Malaňuk. K „pražanům“ se dále řadí Leonid Mosendz, Oleh Olžyč, Jurij Darahan, Oleksa Stefanovyč, Olena Teliha, Halja Mazurenko, Oksana Ljaturynská, Natalja Ljvycká-Cholodná, Iryna Narižná, Maksym Hryva, Ivan Irljavskij, Ivan Kolos a Andrij Harasevyč. Po dobu svého pražského pobytu s některými z nich spolupracoval a významně je ovlivňoval Jurij Klen. Často ve výčtu nebývá uváděn Mykola Čyrskij, byť býval duší literárních setkání. V Praze souběžně působili i další ukrajinští básníci, např. Antin Pavljuk, Vasyl Chmeljuk nebo Stepan Masljak, ale ti se názorově i stylisticky s „pražskou školou“ rozcházel.

Nejvýraznější stránkou tvorby „pražských autorů“ byla poezie, i když se hojně objevuje i próza (a to velmi různorodá), drama (byť sporadicky) a samozřejmě i publicistika a esejistika. Kdybychom však opustili písemnictví, uvidíme ještě pestřejší obrázek – někteří stejně intenzivně působili v oblasti výtvarného umění (O. Ljaturynská, H. Mazurenko), mnozí měli technické profese (J. Malaňuk, L. Mosendz), O. Olžyč byl úspěšným archeologem, A. Harasevyč byl kromě jiného klavíristou a alpinistou.

V tvorbě „pražanů“ se zásadním způsobem otiskuje atmosféra rozjitřené Evropy, krize dosavadních myšlenkových systémů a hodnot. Silný pocit evropanství, vědomého sepětí s evropským kulturním prostorem (připomeňme si v této souvislosti úvahy bratří Čapků o našem evropanství) však bezpochyby

„přebíjí“ silné generační trauma způsobené ztrátou možnosti budovat vlastní stát a s tím spojené vytržení z rodné země. Pro většinu z nich byl zážitek ztráty vlasti a krach osvobozeneců snah (vítězství sovětského režimu na bývalé „podruské“ Ukrajině, začlenění bývalé „podrakouské“ Ukrajiny pod Polsko), ať již zažili tento boj na vlastní kůži či nikoliv, klíčovým a formujícím momentem. Apokalyptickými obrazy nebývají prodchnuta jen díla odrážející první světovou válku a válku občanskou, ale často jimi bývá obestřena tragédie národní: vzepětí a následný pád na dno. Tato tragédie pak vyvstává v celé řadě mnohdy hyperbolizovaných katastrofických obrazů ponížené, krví prosáklé země se zapojením četných historických paralel a využitím biblických motivů.

Zmíněné velké „téma“ není však básníky vykreslováno pouze (či především) z touhy po zachycení intenzity tohoto životního pocitu, který navíc nebyl jen chvilkovou emocií, ale stálou, trvalou bolestí této generace. Od tohoto tragického pocitu se zároveň odvíjí i nutnost definovat svůj vztah k Ukrajině, hledat odpovědi na celou řadu otázek – „Jaké byly příčiny této národní katastrofy?“, „Kdo jsme?“, „O co usilujeme a proč?“, „Jak dále žít, aniž bychom se vyvázali z ukrajinského orbitu?“ apod.

Odtud pak vyvěrá i zvýšená potřeba tematizovat historické události, promýšlet, znovu a znovu interpretovat nejen lokální ukrajinskou historii, ale i historii v širším světovém kontextu. V poezii často ožívá období Kyjevské Rusi, knížecí doba, kozácká minulost... Symbolická je pro básníky „pražské školy“ postava hetmana Ivana Mazepy. Kromě domácích námětů nalézáme i náměty cizokrajné. Ať se však ocitneme v Bagdádu, na Kavkaze, v Japonsku, v Babylonu, Asýrii či mezi Aztéky, kromě

touhy po zachycení exotiky téměř vždy zároveň rozpoznáme snahu vytvářet v podtextu analogie či naopak kontrasty k historii ukrajinské. Patrné je, že historické události pro básníky nejsou mrtvými fragmenty běhu dějin, ale čímsi, co přestupuje časoprostorové obrysy. Proto se v jejich tvorbě tak často prolíná minulost s přítomností a motiv historické paměti získává obzvláště důležitý akcent – historické náměty tak slouží k úvahám o současnosti a budoucnosti jejich vlasti. Není náhodné, že jeden z cyklů Darahanovy sbírky *Toulec* se nazývá „Ozvěna minulosti“.

Hledání místa Ukrajiny v běhu historie sice vytvářelo mocné silové pole, k němuž směřovala velká část tvorby „pražanů“, nebylo však přítomné u všech básníků a nebylo jediným tématem jejich poezie. Někteří stejně intenzivně kroužili i po „soukromých“ oběžných drahách, ať se jedná o intimní milostné výpovědi, vášnivá vyznání, vzpomínkové básně, reflexe běžné životní reality, působivou přírodní lyriku či filozofické meditace. Každý z básníků samozřejmě vytváří svébytný, neopakovatelný básnický svět s originálním rukopisem, v němž se zračí nejen různé naturely, ale i různorodá ideová směřování.

Cesty ukrajinského básnického exilu se později rozdělily. Někteří básníci (např. J. Malaňuk, L. Mosendz, O. Stefanovyč, H. Mazurenko, O. Ljaturynská, N. Livycká-Cholodná) našli nový domov v cizině. O. Teliha, I. Irljavskij a O. Olžyč se stali oběťmi nacistické zvěle. Jedno je však jisté: naše země, a zejména Praha, otevřela ukrajinským básníkům cestu do světa a umožnila zachovat „kontinuitu mozků“, tak důležitou pro budoucnost Ukrajiny.

Obsah

A na Západ, na Západ vzlykají vagóny z chaosu a smrti... (ukrajinští básníci a Praha)	7
Jurij Darahan	17
Ze sbírky <i>Toulec</i>	
Kdysi ses mému prapředkovi zdál...	27
Vznešené	28
Pták	29
V Karpatech	30
Květ	31
Léto	32
Černé	33
Kavkazské	34
Ve vlaku	35
Léto	36
Z cyklu <i>Ozvěna minulosti</i>	
Večer	38
Z cyklu <i>Stříbrné polnice</i>	
Krákaly kavky, naježené klevetnice...	40
Modrý vítr vane do čistého pole...	41
Mraky, plující bílé paruky...	42
Z cyklu <i>Divoké pole</i>	
Slunce za obzor se schová...	44
Na Siči mladý kozák zpívá...	45
Šustí šípek šelestivý...	46
Běsnící vítr s prudkostí si lehá...	47
Měsíc se kolébá na vlnách...	48

Z cyklu <i>Věnováno Záporoží</i>		Snad je to on, ten smutek neskonalý...	98
Odplulo, uhaslo, ztratilo se...	50	Obzor se ztrácí s třeskotem v širé pláni...	99
Jako na plátně se objevilo město...	51	Výr	100
Zajatkyně	52	Dva	102
Ty	53	Polnice, mědi arcibiskupova...	103
Z cyklu <i>Růžovobílé</i>		Perun	104
Ozvěnou ztraceného ráje...	58		
Z cyklu <i>Ženy</i>		Redakční poznámka	107
Má duše – plachta modravá...	60		
Oleksa Stefanovyč	67		
Zhasly hvězdy na temnici...	75		
Pláč Jaroslavny	76		
Ilja Muromec na rozcestí	77		
Tam zní z věží zvonění...	80		
Rozmílán jsem sluncem na padrtě...	82		
Vítání Bohdana	83		
Tajemný obraze Ty skvostný...	86		
Rusalky	87		
Voňavé seno, klenové jesle...	88		
Z antických motivů			
I. Satyr a nymfa	89		
II. Apollon a Dafné	90		
Cestou smrti	91		
Jurij Dolgorukij	92		
Jaro	93		
Hladových větrů hvízdoty...	95		
Sokol	96		
Kyjev	97		

Hlasy dvou básníků

Výbor z básní Jurije Darahana a Oleksy Stefanovyče

Uspořádaly: Tereza Chlaňová, Alena Morávková

Jazyková redakce: Jekaterina Gazukina, František Chlaň, Alexej Sevruck

Básně Jurije Darahana z ukrajinského originálu (Юрій Дараган. *Сагайдак*.

Прага: Український громадський видавничий фонд, 1925) přeložili Tereza

Chlaňová, Matěj Lipavský

Básně Oleksy Stefanovyče z ukrajinského originálu (*Поети Празької*

школи: Срібні сурми. Антологія. Упорядник Микола Ільницький. Київ:

Смолоскип, 2009) podle překladu Aleny Morávkové přebásnil Václav Daněk

Autorky statí: Tereza Chlaňová, Alena Morávková

Ilustrace: Matěj Lipavský

Grafická úprava a sazba: Jaroslav Grodl (pure-beauty.cz)

Tisk: Carter\reproplus, s. r. o.

Publikace Slovanské knihovny – 84

Vydaly Národní knihovna České republiky – Slovanská knihovna

a Česká asociace ukrajinistů

Vydání vzniklo za finanční podpory Ministerstva zahraničních věcí Ukrajiny

1. vydání

Praha 2018

Distribuce:

Národní knihovna ČR – Slovanská knihovna Národní knihovna ČR – Vydavatelské oddělení

Klementinum 190

Centrální depozitář Hostivař

110 00 Praha 1

Sodomkova 2/1146

e-mail: sluzby.sk@nkp.cz

102 00 Praha 10

e-mail: vydavatelstvi@nkp.cz

ISBN 978-80-7050-704-9

9 788070 507049